

Ivana Pantelić, *Uspon i pad “prve drugarice” Jugoslavije: Jovanka Broz i srpska javnost 1952–2013*. Beograd: Službeni glasnik, 2018, 336.

Knjiga istoričarke i naučne saradnice Instituta za savremenu istoriju iz Beograda Ivane Pantelić, pod nazivom *Uspon i pad “prve drugarice” Jugoslavije: Jovanka Broz i srpska javnost 1952–2013*, nastala je na osnovu doktorske disertacije koju je autorka odbranila 2016. godine na Katedri za istoriju Jugoslavije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Nova knjiga Ivane Pantelić predstavlja prvu sistematsku analizu načina na koji se, pre svega, u srpskoj, ali i u jugoslovenskoj javnosti konstruisala i konstituisala slika Jovanke Broz, supruge Josipa Broza Tita, jedinog i doživotnog predsednika socijalističke Jugoslavije, u periodu od 1952. godine kada Jovanka Broz, rođena Budisavljević, udajom za Tita ulazi u javni prostor do njene smrti 2013. godine. Pored Predgovora i Zaključka, monografija *Uspon i pad “prve*

drugarice” Jugoslavije: Jovanka Broz i srpska javnost 1952–2013. se sastoji iz šest poglavlja (Uvod, Prva drugarica, Zvanična uloga, “Drug Tito i Jovanka”, Godina 1980, Odnos javnosti – opozicija i Jovanka Broz). Na samom kraju knjige nalazi se Spisak izvora i literature, kao i Registar ličnih imena. U tekstu koji ima 336 strana, Ivana Pantelić je pokušala da dekonstruiše i predoči društvene i političke mehanizme koji su imali ključnu ulogu u procesu kreiranja slike o Jovanki Broz za koju autorka kaže da spada u “retke istorijske ličnosti za koje je odnos javnosti prema njima bio tako važan”.

Nova knjiga Ivane Pantelić predstavlja rezultat autorkinih interesovanja za brojna pitanja koja su otvorena njenom prvom monografijom *Partizanke kao građanke – društvena emancipacija partizanki*

u Srbiji 1945–1953. (2011). Kao istraživačica, Ivana Pantelić ostaje “verna” proučavanju istorije roda, procesima emancipacije žena u periodu postojanja socijalističke Jugoslavije. Monografija Ivane Pantelić posebno je dragocena jer ukazuje na probleme sa kojima se suočavalo jugoslovensko društvo u procesu emancipacije i modernizacije. Analiza odnosa javnosti prema “prvoj drugarici” posebno je značajna za razumevanje problema predstavljanja i reprezentovanja žena u javnom prostoru u socijalističkoj Jugoslaviji, kao što je značajna za razumevanje identične problematike u periodu repatrijarhalizacije srpskog društva koji nastupa raspadom Jugoslavije i definisanjem Srbije kao nacionalne države. Sa druge strane, ona “ulazi” u “minsko” polje složene analize postjugoslovenskog i postsocijalističkog, odnosno savremenog srpskog društva. Analizirajući način na koji se javnost u Srbiji odnosila prema Jovanki Broz u periodu nakon raspada Jugoslavije, Ivana Pantelić daje posebno značajan doprinos razumevanju načina na koji se, ne samo u srpskom

već i u svim postsocijalističkim društvima, gradio odnos prema socijalističkom nasleđu i neprikosnovenim simbolima socijalističkog perioda. Autorka ukazuje na dinamiku dekonstruisanja ne samo simbola već i “jedine željene”, odnosno “neželjene” prošlosti čija se interpretacija, pod različitim okolnostima, pretvarala u “žal za mladošću” (jugonostalgiju), češće nepotrebnu relativizaciju, banalizaciju i vulgarizaciju. Kao simbol prošlosti i odraz savremenog odnosa prema njoj, Jovanka Broz nije izbegla nijedno od dominantnih tumačenja. Ivana Pantelić pokazuje do koje mere je slika Jovanke Broz u javnosti predstavljala paradigmu jugoslovenske politike i društva koje je u periodu socijalističke Jugoslavije prolazilo kroz veoma različite faze, ali i paradigmu njenog raspada i nestanka.

U osnovi, Ivana Pantelić razlikuje dva ključna perioda u procesu formiranja slike Jovanke Broz u javnosti. Jedan obuhvata vremenski interval od 1952. do 1980. godine, odnosno od Jovankine udaje za Tita do Titove smrti. Drugi obuhvata period od 1980.

do Jovankine smrti 2013. godine. Unutar svakog od ova dva perioda Ivana Pantelić uočava više mena kroz koje prolazi odnos šire javnosti prema Jovanki Broz. Pozicioniranje slike Jovanke Broz u periodu od njene udaje za Tita pa sve do Titove smrti, koliko god promisljivo, bilo je u funkciji definisanja afirmativne slike o Titu. U periodu od Titove do Jovankine smrti, a radi se o vremenskom intervalu od trideset tri godine koji “pamti”: period intenzivne krize jugoslovenske federacije, raspad Jugoslavije, rat koji je izbio na prostoru bivše Jugoslavije i formiranje čitavog niza izrazito nacionalnih država, vladavinu režima Slobodana Miloševića u Srbiji, nastanak, ali i slom tzv. “petooktobarske Srbije”, slika o Jovanki Broz neminovno je delila “sudbinu” slike o Titu, odnosno o Jugoslaviji. Poslednje treba shvatiti uslovno jer se bez obzira na sve sličnosti radilo o tri različite slike.

Da je slika Jovanke Broz u javnosti “nadvisila” i istorijsko pamćenje o Jovanki Broz koje se, na našu veliku žalost, i historiografija “radije” seća na osnovu slike nego na osnovu sistematskih istraživanja

njene uloge u društvu i politici kao supruge jugoslovenskog predsednika, govori činjenica da Jovanka Broz nema biografiju. Nepostojanje biografije Jovanke Broz učinilo je rad na temu *Jovanka Broz i srpska javnost 1952–2013*. nesvakidašnjim izazovom jer se autorka upustila u sistematsku analizu načina na koji je u vremenskom periodu dužem od šezdeset godina kreirana slika o supruzi neprikosnovenog političkog autoriteta u periodu postojanja socijalističke Jugoslavije kakav je bio Josip Broz Tito, a da se nije mogla osloniti na “zvanično” pamćenje koje u svom fokusu ima pre svega ulogu Jovanke Broz. Zbog svega navedenog istraživanje Ivane Pantelić je moralo biti bazirano ne samo na analizi sadržaja tekstova objavljenih u: dvadeset jednom dnevnom listu, dvadeset pet časopisa i trideset četiri dela koja pripadaju memoarskoj građi već i na uvidu u arhivsku građu koja se čuva u fondovima Arhiva Jugoslavije i Muzeja istorije Jugoslavije (sada Muzeja Jugoslavije).

Tema kojom se bavi Ivana Pantelić intrigira javnost kako u Republici Srbiji tako i na prostoru bivše

Jugoslavije između ostalog i zbog toga što se često stavlja u korpus onih tema za koje se može reći “da nas se tiču”. Ova vrsta intimiziranja sa prošlošću i njenim akterima u javnom prostoru često proizvodi sindrom “gluvih telefona”. Tako autorkino insistiranje na činjenici da joj nije bila namera da se bavi likom i delom Jovanke Broz već načinom na koji je ona tretirana u javnom prostoru ne dolazi do publike željne senzacija i afera. Zbog toga ne treba da čudi saznanje da se skoro svaka javna rasprava o knjizi Ivane Pantelić završava pitanjem: “Pa dobro, ko je bre bila Jovanka Broz?” Intonacija koja prati ovo pitanje ima malograđanski prizvuk, inače često prisutan u našem javnom govoru, koji na nje-

ga navlači mrenu tabloidnog, banalnog, vulgarnog pa i odvratnog. Nemogućnost javnog diskursa da se odvoji od onoga što je “na prvi pogled vidljivo,” kako bi se ušlo u raspravu o složenim društvenim i političkim procesima, lišava javnost dragocenih tumačenja simbola kakav je bila Jovanka Broz. Na “ovom mestu”, naravno, ne nastaje problem sa mestom i ulogom Jovanke Broz u istoriji, već sa analizom simbola. Sva pitanja koja su postavljena “protiv” njih, a u cilju njihove “dekonstrukcije”, predstavljaju vrlo jasan odgovor na pitanje gde smo svi mi danas i koja je naša funkcija kao društvenih subjekata, odnosno do koje mere je ona obesmišljena?

Sanja Petrović Todosijević